

ВПРОВАДЖЕННЯ БОЛОНСЬКОГО ПРОЦЕСУ У СИСТЕМУ ПІДГОТОВКИ ПРАЦІВНИКІВ ДЕРЖАВНОЇ КРИМІНАЛЬНО-ВИКОНАВЧОЇ СЛУЖБИ УКРАЇНИ

Європейська інтеграція України - фактор соціально-економічного розвитку держави. З іншого погляду національні цінності дуже важливі для України. Система вищої освіти повинна погодити ці дві тенденції щодо вимог Болонського процесу і дійсності національного соціального життя.

Ключові слова: вища освіта, інтеграція, соціальне життя.

Европейская интеграция Украины - фактор социально-экономического развития государства. С другой точки зрения национальные ценности очень важны для Украины. Система высшего образования должна согласовать эти две тенденции относительно требований Болонского процесса и действительности национальной социальной жизни.

Ключевые слова: высшее образование, интеграция, социальная жизнь.

European integration of Ukraine is a factor of socio-economic development of the state. From the other point of view national values are of great importance for Ukraine. Higher education system is to harmonize these two tendencies concerning Bologna process' demands and the reality of national social life.

Keywords: higher education, integration, social life.

Постановка проблеми. Система підготовки юридичних кадрів в Україні, у тому числі для Державної кримінально-виконавчої служби, переживає сьогодні період пошуку нових стратегічних шляхів свого розвитку, який розпочався в 90-х роках ХХ ст. Прагнення до оновлення освіти сприяло формуванню ідеї переходу до особистісно орієнтованого навчання, котре можна визначити як організацію навчально-виховного процесу, спрямовану на оволодіння системою знань, умінь та навичок, способів творчої діяльності, ціннісних орієнтирів, необхідних для виконання науково-навчальних завдань, значущих для реалізації особистості. Вони мають забезпечувати можливість використання різних способів вирішення завдань, які сприятимуть розвитку особистості, розкриттю її інтелектуального й духовного потенціалу. Оскільки особистість — це не проста сукупність соціальне значущих якостей, а носій цих якостей, який постійно й активно на них впливає, вдосконалює їх, ставить перед собою й реалізовує завдання, усвідомлено оцінює свою діяльність на основі самоаналізу, студентам і курсантам варто скористатися з цих можливостей людини саме в період свого навчання у вищій школі задля власного подальшого розвитку і самовдосконалення.

Виклад основного матеріалу. Проголошення в «Національній доктрині розвитку освіти України у ХХІ столітті» особистісної орієнтації, як одного з пріоритетів державної політики, вимагає великої роботи з формування змісту освіти, адекватного меті, та виявлення способів його практичного втілення у життя з урахуванням унікальності й неповторності кожної особистості.

Входження України в світове співтовариство неможливе без структурної реформи національної системи вищої освіти, спрямованої на забезпечення мобільності, працевлаштування та конкурентоспроможності фахівців з вищої освіти. Тому зрозуміло, що однією з передумов інтеграції України до єдиної Європейської зони вищої освіти є досягнення Україною цілей Болонського процесу.

Організація навчального процесу, за Болонського хартією, передбачає запровадження дворівневого навчання й нових технологій його реалізації, якими є кредитно-модульна система підготовки фахівців. Це сприятиме подальшій демократизації навчального процесу, організації найбільш раціонального та ефективного засвоєння певних знань, стимулюванню суб'єктів навчання до систематичної навчальної роботи, посиленню мотиваційного

компонента, формуванню самооцінювальних дій та перетворенню контролю на дієвий механізм управлінського процесу. Впровадження кредитно-модульної технології навчання має суттєво підвищити якість вищої освіти, забезпечити конкурентоспроможність випускників вищих навчальних закладів на європейському ринку праці.

Згідно з кредитно-модульною системою, здатність до самостійного навчання є необхідною складовою загальної компетенції студента.

Проблема формування навичок до самостійної роботи у студентів в умовах особистісно-орієнтованого навчання є актуальною і ключовою у стратегічних напрямках якісної системи підготовки юридичних кадрів. Уміти організувати самостійну роботу студентів і курсантів у традиційній системі і в системі особистісно-орієнтованого навчання - не одне й те ж. Загальновизнаною є думка про те, що самостійна робота є одним із головних резервів і чинників підвищення ефективності підготовки фахівців. Тому пошук та розробка нових педагогічних концепцій, наприклад, формування естетичних смаків до навчання, в межах яких можливі нові рішення в організації самостійної роботи студентів-юристів. є дуже важливою й актуальною теоретичною та практичною справою.

Естетичний смак до самостійної роботи формує у студентів і курсантів бажання та вміння вчитися. Важливим постає також вміння самостійно керувати своєю навчальною діяльністю, планувати свій час та обсяг матеріалу для опрацювання. А завдання викладача, таким чином, — допомогти студентам і курсантам, а саме: організувати їх самостійну пізнавальну діяльність, навчити самостійно здобувати знання й застосовувати їх на практиці, прищепити вміння та навички до осмислення й групування всіх розумових дій. Ці вміння й навички є дуже важливим чинником у процесі становлення фахівця, оскільки я подальшому вони стануть показником професійної гідності та професійної здатності майбутнього спеціаліста. Тому викладач має відбирати для вказаної мети такі методи, технології навчання, котрі б давали змогу студентам і курсантам набувати знань самостійно з різних джерел, формувати власну точку зору, вміти аргументувати, використовувати раніше отримані знання, поповнюючи їх новими. Важливими й необхідними для студентів і курсантів є активна пізнавальна, самостійна робота, оволодіння методами пізнавальної діяльності, їх сукупністю.

Зараз кардинально змінюється мета навчання. Якщо раніше воно зводилося до того, щоб одержати певну суму знань, умінь і навичок, то зараз не це не головне. Адже з кожним роком об'єм інформації майже в кожній галузі науки подвоюється, а то й потроюється і подальше зростання, за передбаченнями вчених, ітиме в геометричній прогресії. Безперечно, людина не в змозі мати повний об'єм знань з того чи іншого предмета. Тому на перше місце виступає не здобуття суми знань, а вміння відібрати з потоку інформації те, що потрібно тій чи іншій особистості для її розвитку і самовдосконалення.

Досягнення потрібного суспільству рівня освіченості та розвитку особистості неможливе без систематичної самостійної праці, готовність до якої закладається у шкільному віці. У зв'язку з цим у сучасних концепціях освіти першорядна роль відводиться самостійній навчальній діяльності учнів і студентів.

Освіта - основа розвитку особистості, суспільства, нації та держави, запорука майбутнього України. Вона є визначальним чинником політичної, соціально-економічної, культурної та наукової життєдіяльності суспільства. Освіта відтворює і нарощує інтелектуальний, духовний та економічний потенціал суспільства. Освіта є стратегічним ресурсом поліпшення добробуту людей, забезпечення національних інтересів, зміцнення авторитету і конкурентоспроможності держави на міжнародній арені.

Актуальним завданням є забезпечення доступності здобуття якісної освіти протягом життя для всіх громадян та подальше утвердження її національного характеру. Мають постійно оновлюватися зміст освіти та організація навчально-виховного процесу відповідно до демократичних цінностей, ринкових засад економіки, сучасних науково-технічних досягнень.

Україна, прагнучи стати повноцінним членом європейського співтовариства, велику

увагу приділяє реформуванню кримінально-виконавчої служби. Найважливішим фактором ефективності реформування, модернізації, наближення до європейських і світових стандартів діяльності будь-якої галузі, в тому числі й правоохоронної, є люди, які в ній працюють. Проте у Державній кримінально-виконавчій службі України нині особливо актуально постає питання щодо якості кадрового забезпечення її діяльності. Тому й сьогодні не втрачає значущості вислів: "Кадри вирішують все". Ця проблема існувала завжди. Так в одному із найдавніших рішень міжнародних конгресів, виробленому у Цинцинаті в 1872 році, що носить назву "Основні поняття та принципи пенітенціарної науки" наголошується на тому, що "завдання зробити із поганої людини хорошу неможливо доручити першому, хто трапиться; ця робота потребує серйозного підходу і підготовки, цілковитої відданості, спокійного і справедливого судження, міцної стійкості при досягненні мети, наполегливості в діях, великого досвіду, дійсної симпатії та багатогранної моральної сили в хвилини випробування".

Кримінально-виконавча служба сьогодні вступила в новий етап реформування, пов'язаний з прийняттям Закону України „Про Державку кримінально-виконавчу службу України”, який здійснюється у світлі європейських, загальноприйнятих гуманних принципів поведіння із засудженими та ув'язненими.

Але втілення міжнародних стандартів неможливе без структурно розвинутої системи фахової підготовки персоналу, яка у свою чергу теж реформується. Успішне вирішення завдань, які стоять перед пенітенціарною системою України можливе лише за наявності якісно підготовленого та досвідченого персоналу.

Концепція підготовки персоналу, це підвищення працівниками Державної кримінально-виконавчої служби свого професійного рівня протягом усієї служби, яка складається з наступних основних компонентів:

- Прийом на службу кваліфікованих спеціалістів, їх навчання та перепідготовка з урахуванням специфіки служби.
- Підвищення кваліфікації персоналу кримінально-виконавчої служби.
- Підготовка персоналу для роботи в органах і установах виконання покарань у навчальних закладах Державної кримінально-виконавчої служби та на спеціалізованих факультетах у вищих навчальних закладах Міністерства освіти і науки України.

Сучасні підходи до кадрового забезпечення Державної кримінально-виконавчої служби України вимагають підготовки кваліфікованих фахівців, що мають не лише глибокі знання в галузі юриспруденції, педагогіки, психології, але й всебічно розвинутих, здатних творчо мислити, застосовувати європейські методи корекції поведінки засуджених. Саме кредитно-модульна система навчання привчає курсантів до самореалізації в умовах певної свободи поведінки, до вироблення стратегії і тактики індивідуального навчання.

Важливий момент запровадження кредитної системи - можливість враховувати всі досягнення студента, а не тільки навчальне навантаження, наприклад, участь у наукових дослідженнях, конференціях, предметних олімпіадах тощо. Узгодження кредитних систем оцінювання досягнень студента повинно стати основою для вирішення ще однієї задекларованої в Болоньї мети - створення умов для вільного переміщення студентів, викладачів та дослідників на теренах Європи. Обов'язковою умовою є наявність системи контролю якості освіти. Передбачається створення акредитаційних агентств, незалежних від національних урядів. Оцінка якості освіти визначатиметься не тривалістю або змістом навчання, а тими знаннями, уміннями та навичками, що отримали випускники. Відповідно планується створення стандартів транснаціональної освіти.

Загалом визначальними критеріями освіти в рамках Болонського процесу є якість підготовки фахівців, зміцнення довіри між суб'єктами освіти, відповідність європейському ринку праці, мобільність, сумісність кваліфікації на вузівському та післявузівському етапах підготовки, посилення конкурентоспроможності Європейської системи освіти. Ці вимоги є певною програмою розвитку вищої освіти України.

Не стоїть осторонь цих процесів і Чернігівський юридичний коледж. Коледж готує

фахівців офіцерської ланки кваліфікаційного рівня „молодший спеціаліст" та „бакалавр" за спеціальністю „Правоохоронна діяльність" для роботи в соціально-психологічній службі, оперативних підрозділах, кримінально-виконавчій інспекції. За останні роки збільшено набір до коледжу. Щорічно 180 чоловік навчається за стаціонарною (денною) формою навчання та 120 чоловік поєднують службу (роботу) в кримінально-виконавчій системі з навчанням.

Починаючи з січня 2006 року в коледжі запроваджена модульно-рейтингова система навчального процесу, а з 1 вересня 2006р. - кредитно-модульна. Це, звичайно, потребувало глибокої перебудови психологічної, дидактичної, методичної та наукової діяльності педагогічних працівників коледжу, опанування ними інтерактивних методів навчання, інформаційних технологій. На базі коледжу проведено п'ять методичних семінарів з викладацьким складом з питань організації методичного та дидактичного забезпечення кредитно-модульної системи організації навчального процесу.

У 2005-2006 навчальному році педагогічний персонал зосередив увагу на підготовці науково-методичного та навчально-організаційного забезпечення аудиторних занять та самостійної роботи курсантів, застосуванні нових модульних та інформаційних технологій з урахуванням значного збільшення частки ефективної індивідуально-консультативної роботи з курсантами.

В коледжі створена система управління якістю освіти, яка передбачає особисту відповідальність викладачів за якість освітньої діяльності, а студентів за якість навчання.

Основним завданням є запровадження передбаченої Болонською декларацією системи академічних кредитів, аналогічній ECTS (Європейській кредитно-трансферній системі чи Європейській системі перезарахування кредитів).

Впроваджуючи кредитно-модульну систему організації навчального процесу, в коледжі розроблено основні елементи ECTS:

- інформаційний пакет - загальна інформація про коледж, назва напрямку, спеціальностей, спеціалізація спеціальностей, анотації (змістові модулі) із зазначенням обов'язкових та вибіркових курсів, методики і технології викладання, залікові кредити, форми та умови проведення контрольних заходів, система оцінювання якості освіти тощо;

- індивідуальний навчальний план студента, що згідно з вимогами ECTS та "Тимчасового положення про впровадження кредитно-модульної системи підготовки фахівців" затвердженого наказом Міністерства науки і освіти України від 23.01.2004 р. № 48 є робочим документом студента, який містить інформацію про перелік та послідовність вивчення навчальних дисциплін, обсяг навчального навантаження студента (усі види навчальної діяльності), типи індивідуальних завдань, систему оцінювання (поточний та підсумковий контроль знань, державну атестацію випускника).

- академічна довідка оцінювання знань, що засвідчує досягнення курсанта в системі кредитів і за шкалою успішності на національному рівні та за системою ECTS.

На виконання рекомендацій Ради Європи в навчальні програми внесено ряд коректив:

- збільшено кількість годин на опанування юридичними знаннями, у тому числі вимог міжнародно-правових актів поведіння із засудженими, роботи персоналу кримінально-виконавчих установ;

- формування навичок роботи з конкретними категоріями засуджених (наркоманами, засудженими за насильницькі злочини, на тривалі терміни та довічного позбавлення волі);

- збільшення практичної підготовки безпосередньо в установах пенітенціарної системи, з цією метою вже з I року навчання запроваджена навчальна практика.

На жаль, Чернігівський юридичний коледж, який на даний час є єдиним вищим навчальним закладом кримінально-виконавчої системи, не в повному обсязі може забезпечити потребу установ кримінально-виконавчої служби у кваліфікованих працівниках.

Тому з 2000 року Департаментом розміщується замовлення на підготовку фахівців для кримінально-виконавчої системи з вищою юридичною освітою у вищих навчальних закладах Міністерства освіти і науки України:

- в Національній юридичній академії ім. Я.Мудрого (форма навчання стаціонарна та

заочно по 100 та 75 чоловік з кожної категорії).

- на базі Харківською національного університету ім. В.Н.Каразіна, де створено окремий спеціалізований факультет по підготовці фахівців для кримінально-виконавчої служби. У 2002 році розпочато підготовку психологів для пенітенціарної системи, а з 2003 року - і підготовку соціальних працівників.

Багато зусиль приділяється Департаментом підготовці молодшого начальницького складу пенітенціарної системи. Вона проводиться в Дніпродзержинському та Білоцерківському училищах професійної підготовки працівників. Лише за минулий рік у них професійну майстерність удосконалило 1666 та 1404 працівників відповідно.

Білоцерківське училище професійної підготовки працівників здійснює підготовку молодшого начальницького складу з первинної підготовки і підвищення кваліфікації, а також підвищення кваліфікації офіцерського складу. За останні роки в училищі створена сучасна навчальна база. Показовим є факт співпраці Департаменту зі Швейцарською Конфедерацією в рамках спільної програми "Установа-модель" щодо створення навчальної бази, розробки та апробації програм навчання, підготовки викладацького складу. За участю фахівців зі Швейцарії в період з квітня 2002 року вже проведено вісім тренінгових семінарів для викладацького складу Білоцерківського училища.

На жаль, на даний час залишається ряд проблемних питань щодо підготовки фахівців для кримінально-виконавчої служби, організації на належному рівні навчання та перепідготовки керівного складу органів і установ Державної кримінально-виконавчої служби. Відсутні програми підвищення їх кваліфікації, не розроблені форми контролю їх знань.

Питання фахової підготовки тісно переплітається з системою заміщення певного спектру посад атестованого складу Департаменту державними службовцями.

Висновки. Враховуючи викладене, першочерговими завданнями Департаменту, його навчальних закладів повинні стати розробка в Державній кримінально-виконавчій службі моделі освіти нового типу, концепції розвитку педагогічної науки і освіти, підняття престижу педагогічного працівника кримінально-виконавчої системи, якісний відбір абітурієнтів до навчальних закладів по підготовці фахівців для кримінально-виконавчої служби, підвищення якості підготовки та перепідготовки персоналу пенітенціарних закладів, зміцнення та поповнення навчально-матеріальної бази навчальних закладів.

Рецензент - д.пед.н., проф. Плахотнік О.В.